

KWARTALNIK
WYDANIE I/2024
CZĘŚĆ 1

PORADNIK PRAWNY

Powiat Lubelski

WWW.POMOCPRAWNA.OIC.LUBLIN.PL

WWW.OIC.LUBLIN.PL

WWW.POWIAT.LUBLIN.PL

Spis treści

03

Inne formy nabycia własności nieruchomości niż sprzedaż i darowizna na przykładzie zasiedzenia i uwłaszczenia

Agnieszka Błaszczak

06

Spór dysponenta grobu z uprawnionym do pochówku

Maria Tyszkiewicz

09

Donacja jako akt przekazywania zwłok uczelni medycznej do celów naukowych

Dorota Ulikowska

13

Umowa renty i o dożywocie jako alternatywa dla darowizny nieruchomości

Justyna Łataś-Dęga

Inne formy nabycia własności nieruchomości niż sprzedaż i darowizna na przykładzie zasiedzenia i uwłaszczenia

Agnieszka Błaszczak
Adwokat

Ustawodawca w kodeksie cywilnym wskazuje, że nabyć własność nieruchomości możemy w klasyczny sposób poprzez umowę sprzedaży lub darowizny lub też w inny sposób o którym mowa w art. 155 § 1 k.c. Oczywiście i powszechnie znanym jest konieczność sporządzenia umów w formie aktu notarialnego. Brak sporządzenia umowy sprzedaży nieruchomości i darowizny w zwykłej formie pisemnej powoduje bezwzględną nieważność umów.

Jednakże w tym artykule poświęcony będzie innym formom nabyć własności nieruchomości, gdzie istnieje konieczność przeprowadzenia postępowania sądowego w postaci **zasiedzenia i uwłaszczenia**.

Przepisy dotyczące zasiedzenia zostały wskazane w art. 172 – 176 k.c. Zgodnie z art. 172 § 1 k.c. Posiadacz nieruchomości nie będący jej właścicielem nabywa własność, jeżeli posiada nieruchomość nieprzerwanie od lat dwudziestu jako posiadacz samoistny, chyba że uzyskał posiadanie w złej wierze. Dwudziestoletni termin zasiedzenia przewidziany jest dla posiadania w dobrej wierze, jednakże w praktyce orzeczniczej są to przypadki niezmiernie rzadkie, a sądy w głównej mierze przyjmują złą wiarę. Z kolei ustawodawca wskazał w art. 172 § 2 k.c. że po upływie lat trzydziestu posiadacz nieruchomości nabywa jej własność, choćby uzyskał posiadanie w złej wierze.

Z wyżej wskazanych przepisów wynika, że możliwym jest zasiedzenie nieruchomości – w tym jej części – jeżeli łącznie zostały spełnione następujące przesłanki:

- posiadacz nieruchomości nie jest jej właścicielem,
- posiadacz nieruchomości charakteryzuje samoistne i nieprzerwane posiadanie,
- czas posiadania w złej wierze wynosi 30 lat.

Przez samoistne i nieprzerwane posiadanie należy rozumieć wykonywanie wszystkich uprawnień właścicielskich na nieruchomości. Przykładowo jeżeli przedmiotem zasiedzenia jest nieruchomość rolna to należy do niej zaliczyć wszelkiego rodzaju prace polowe w postaci: orania, siewu, pryskania, pobierania pożytków. Niezmiernie istotnym jest, aby posiadanie było samoistne i nieprzerwane. Często w praktyce pojawiają się wątpliwości u osób chcących wnieść wnioski do sądu o zasiedzenie, czy wydzierżawienie nieruchomości nie spowoduje, że będziemy mieli do czynienia z posiadaniem zależnym, a tym samym czy nasza sprawa będzie miała szansę na wygranie. Nic bardziej mylnego, oddanie gruntu objętego wnioskiem o zasiedzenie w dzierżawę zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem Sądu Najwyższego to przejaw samoistnego posiadania, a nie posiadania zależnego i w żadnym przypadku nie może to mieć wpływu na pozytywne rozpoznanie sprawy.

Ustawodawca w treści art. 173 k.c. wskazuje, że jeżeli właściciel nieruchomości, przeciwko któremu biegnie zasiedzenie, jest małoletni, zasiedzenie nie może się skończyć wcześniej niż z upływem dwóch lat od uzyskania pełnoletności przez właściciela. Przepisy kodeksu cywilnego przewidują możliwość doliczenia posiadania poprzednika prawnego. Zgodnie z art. 176 § 1 k.c. jeżeli podczas biegu zasiedzenia nastąpiło przeniesienie posiadania, obecny posiadacz może doliczyć do czasu, przez który sam posiada, czas posiadania swego poprzednika. Jeżeli jednak poprzedni posiadacz uzyskał posiadanie w złej wierze, czas jego posiadania może być doliczony tylko wtedy, gdy łącznie z czasem posiadania obecnego posiadacza wynosi przynajmniej lat trzydzieści. Sądem wyłącznie właściwym do rozpoznania sprawy o zasiedzenie jest sąd miejsca położenia nieruchomości na co wskazuje art. 38 § 1 k.p.c. Koniecznym elementem wniosku o zasiedzenie jest uiszczenie opłaty sądowej, która jest stała i wynosi 2000,00 zł. Jednakże strona, która nie jest w stanie uiścić w/w opłaty sądowej może domagać się jej zwolnienia w całości lub w część dlatego też wypełnia, a następnie dołącza do wniosku o zasiedzenie oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku i źródłach utrzymania. Niezależnie od powyższego sąd przeprowadza postępowania dowodowe, którego celem jest ustalenie czy posiadanie wnioskodawcy miało charakter samoistny i nieprzerwany. Do wniosku o zasiedzenie dołącza się odpisy ksiąg wieczystych, wypisy i wyrisy z rejestru gruntów oraz przeprowadza dowód z zeznań świadków oraz szereg innych dokumentów np. dowody uiszczenia podatku rolnego. Niezmiernie istotnym jest, aby prawidłowo ustalić krąg spadkobierców po poprzedniku prawnym, gdyż osoby te stają się uczestnikami postępowania, którzy mają prawo do zajęcia stanowiska w sprawie oraz inicjatywy dowodowej. W przypadku braku wskazania następców prawnych poprzedników prawnych koniecznym może stać się dokonanie przez sąd stosownego ogłoszenia na podstawie art. 609 § 2 k.p.c. w zw. z art. 601 § 1 k.p.c.

W praktyce pojawia się często pytanie czy zamieszkiwanie w budynku rodziców i korzystanie z części nieruchomości przez dorosłe dziecko prowadzi do zasiedzenia nieruchomości?

Niestety odpowiedź na to pytanie nie jest prosta, gdyż orzecznictwo wskazuje na dwa odmienne kierunki orzecznicze. Jednakże najnowsze postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z 18 lipca 2023 roku o sygn. akt. I CSK 4443 /22 wskazują, iż zamieszkiwanie w budynku rodziców i korzystanie z części nieruchomości przez dorosłe dziecko nie prowadzi do zasiedzenia nieruchomości, wskazując, iż:

„Zamieszkiwanie w budynku rodziców i korzystanie z części nieruchomości przez dorosłe dziecko oraz członków jego rodziny na podstawie istniejących relacji rodzinnych nie pozwala na uznanie takiego posiadacza za samoistnego, jeżeli z okoliczności faktycznych nie wynika, aby właściciel zrezygnował ze swojego animuszu co do całości przysługującego mu prawa, a zaimplementowane przez posiadacza czynności faktyczne nie wskazują na samodzielny, rzeczywisty i niezależny od woli innej osoby stan władztwa nad rzeczą.”

Postanowienie sądu o zasiedzeniu staje się prawomocne jeżeli, żadna ze stron w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia lub doręczenia odpisu postanowienia nie złoży wniosku o uzasadnienie postanowienia. Brak wniesienia wniosku o uzasadnienie postanowienia wraz z opłatą sądową w kwocie 100 zł powoduje, że postanowienie staje się prawomocne. Doręczenie odpisu postanowienia wraz z uzasadnieniem otwiera czternastodniowy termin na wniesienie środka zaskarżenia w postaci apelacji. Apelację wnosimy do właściwego sądu okręgowego (drugiej instancji) za pośrednictwem właściwego sądu rejonowego (pierwszej instancji). Jednym z wymagań formalnych apelacji od zasiedzenia jest uiszczenie opłaty sądowej w kwocie 2000 zł oraz przygotowanie tylu odpisów wniosku wraz załącznikami ile jest stron postępowania.

Celem otrzymania odpisu prawomocnego postanowienia dotyczącego zasiedzenia powinniśmy się zwrócić na piśmie do sądu wnosząc o wydanie odpisu prawomocnego oraz uiszczając opłatę sądową w kwocie 20 zł. Prawomocne postanowienie Sądu kończy sprawę o zasiedzenie, jednakże na stronie ciężą nowe obowiązki w postaci złożenia wniosku wieczystoksięgowego, celem wpisania w dziale drugim księgi wieczystej nowego właściciela oraz obowiązek złożenia deklaracji SD-3 do Urzędu Skarbowego celem uiszczenia stosownego podatku.

Pamiętaj, że na złożenie deklaracji masz tylko 30 dni od dnia powstania obowiązku podatkowego! Obowiązek podatkowy powstaje z chwilą uprawomocnienia się postanowienia.

Inną formą nabycia prawa własności nieruchomości jest potocznie nazywane „uwłaszczenie”, które zostało uregulowane w ustawie z dnia 26 października 1971 roku o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 11, poz. 81 z późn. zm.) w art. 1 ust 1 i 2 w zw. z art. 4 zdanie drugie ustawy z dnia 26 marca 1982 o zmianie ustawy Kodeks Cywilny oraz o uchyleniu ustawy o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz.U. Nr 11, poz.81 z późn.zm.).

Zgodnie z art. 1.1. ustawy z dnia 26 października 1971 roku **nieruchomości wchodzące w skład gospodarstw rolnych i znajdujące się w dniu wejścia w życie ustawy (z datą 26 października 1971 roku) w samoistnym posiadaniu rolników stają się z mocy samego prawa własnością tych rolników, jeżeli oni sami lub ich poprzednicy prawni objęli te nieruchomości w posiadanie na podstawie zawartej bez prawem przewidzianym formy umowy sprzedaży, zamiany, darowizny, umowy o dożywocie lub innej o przeniesienie prawa własności, o zniesienie współwłasności lub dział spadku.**

Powszechnym było w latach siedemdziesiątych, iż umowy przenoszące własność sporządzane były bez przewidzianej prawem formy aktu notarialnego. Dodatkowo dla nieruchomości, która miałyby być objęta wnioskiem o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości na podstawie w/w przepisów ustawy nie został wydany akt własności ziemi, który regulowałby prawo do własności nieruchomości na podstawie ustawy uwłaszczeniowej.

Pamiętaj, że wniesienie wniosku jest wolne od opłaty sądowej oraz nie masz obowiązku podatkowego przed Kierownikiem Urzędu Skarbowego!

Spór dysponenta grobu z uprawnionym do pochówku

Maria Tyszkiewicz
Radca prawny

„Prawo do dysponowania grobem”, czy też „Prawo do grobu” to powszechnie zamiennie używane określenia. Nie wszyscy jednak wiedzą, że te dwa sformułowania nie są tożsame i nie oddają ogółu uprawnień i roszczeń wchodzących w skład tych określeń.

Należy odróżnić prawo do grobu, które choć nie posiada swojej ustawowej definicji może być określane jako uprawnienia osobiste związane z grobem, od prawa do dysponowania grobem, które stanowi ogół uprawnień o charakterze majątkowym.

Kwestie związane z prawami do pochówku reguluje głównie ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U.2023.887 t.j.z dnia 2023.05.10), która obowiązuje od ponad 60 lat i w związku z tym niestety nie odpowiada dzisiejszym realiom. Z uwagi na fakt, iż przepisy tej ustawy nie rozstrzygają wątpliwości dotyczących „posiadania” grobu oraz prawa do grobu istnieje sporo orzeczeń sądów w tym zakresie. Świadczy to o tym, że pomiędzy osobami roszczącymi sobie prawa do miejsca na cmentarzu często rodzą się konflikty.

Natomiast w zakresie zawierania umowy o umiejscowienie grobowca oraz prawa do pochówku można odwołać się do przepisów Kodeksu cywilnego oraz wewnętrznych przepisów danego cmentarza, a więc do regulaminów. Najogólniej ujmując „Prawo do grobu” posiada osoba, która podpisała z zarządcą cmentarza umowę o umiejscowienie pochówku. Pomijając przepisy ogólne Kodeksu cywilnego (K.c.), wiele kwestii jest zawartych w uregulowaniach znajdujących się w regulaminie danego cmentarza.

Z uwagi na powyższe, osoba, która jest stroną umowy o umiejscowienie pochówku, w pierwszej kolejności decyduje o tym, kto może być pochowany w danym grobowcu. Niestety po śmierci uprawnionego, wyżej wskazane uprawnienie traci swój charakter majątkowy, pozostaje jedynie charakter osobisty (wyrok Sądu Najwyższego z 13 lutego 1979 r., sygn. I CR 25/79, Opublikowano: OSNC 1979/10/195).

Czym zatem dokładnie jest prawo do grobu, a czym prawo do dysponowania grobem?

Niestety na chwilę obecną określenie „**prawo do grobu**” nie posiada swojej definicji ustawowej. W rzeczywistości to pojęcie obejmuje różne uprawnienia o całkowicie odmiennym charakterze, a mianowicie mające charakter majątkowy lub niemajątkowy Najczęściej wskazuje się iż „prawo do grobu” stanowi szereg uprawnień majątkowych i osobistych, w skład których wchodzi m.in. prawo do pochówku, które jest uprawnieniem jedynie majątkowym, a także prawo do uczczenia pamięci osoby zmarłej, co stanowi już wyłącznie prawo osobiste.

W orzecznictwie przyjmuje się, że pod pojęciem potocznie rozumianego „prawa do grobu” kryje się wiązka uprawnień o charakterze:

- 1.majątkowym – są to prawa dziedziczne i zbywalne,
- 2.osobistym – są to prawa niedziedziczne i niezbywalne.

Prawo do grobu jest zarówno uprawnieniem majątkowym, jak i prawem osobistym. Podkreślić także należy, iż posiadanie uprawnienia o charakterze osobistym jest niezależne od posiadania uprawnienia o charakterze majątkowym. Możliwa jest więc sytuacja, że osoba najbliższa będzie posiadała jedynie uprawnienie do kultu osoby zmarłej, bez posiadania prawa o charakterze majątkowym.

Należy podkreślić, iż przysługujące osobie bliskiej prawo do grobu nie wygasa wskutek nie uiszczenia opłat za grób ziemny ani wskutek tego, że inna osoba uzyskała zgodę zarządu cmentarza na pochowanie w wolnym miejscu innego zmarłego.

Warto zapamiętać, że **„Prawo do grobu” nie podlega dziedziczeniu tzn. nie wchodzi w skład masy spadkowej**, gdyż po śmierci osoby uprawnionej, prawo do grobu traktowane jest jako uprawnienie o charakterze wyłącznie osobistym. Zgodnie z art. 922 § 1 Kodeksu cywilnego – dziedziczeniu podlegają jedynie prawa i obowiązki majątkowe zmarłego, które z chwilą jego śmierci przechodzą na spadkobierców. Nie należą natomiast do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą oraz prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na konkretnie oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.

„Dysponent grobu” to pojęcie które również nie ma definicji ustawowej, więc należy w tym wypadku odwołać się do orzecznictwa.

Pojęcie „dysponowania grobem” obejmuje ogół uprawnień w szczególności o charakterze majątkowym, wywodzących się z okoliczności ufundowania grobu, decyzji o jego rodzaju i formie. Najbardziej jednak kluczowa może okazać się kompetencja do pozostawania w stosunku prawnym z podmiotem sprawującym zarząd cmentarza, na którym grób jest położony, w celu wykonywania szeroko rozumianego zarządu nad nim. Po zajęciu grobu przez zwłoki przynajmniej jednej osoby różnorodnej, majątkowe im niemajątkowe uprawnienia

wzajemnie się przenikają i uzupełniają tym nie mniej w indywidualnych przypadkach właściwa ocena roszczeń ochronnych osób ubiegających się o ich potwierdzenie na drodze sądowej wymaga ich wyraźnego rozdzielenia, po to by chroniąc sferę prawną jednego podmiotu, nie umniejszyć praw słusznie chronionych drugiego ze współuprawnionych, w warunkach gdy wzajemny zakres tych praw do tego samego miejsca pochowania jest istotnie różny i może być nawzajem zróżnicowany (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 marca 2019 r., sygn. I ACa 483/18, LEX nr 2747684).

Ponadto „Prawo do dysponowania grobem” obejmuje taką część uprawnień niemajątkowych, które bezsprzecznie przysługują, np. uprawnienie do odwiedzania grobu, palenia zniczy i składania kwiatów, załatwiania spraw z zarządem cmentarza w zakresie pochowanych tam członków rodziny, ochronie przed naruszeniami. Nie sposób jednak przyjąć, by wszystkim miało przysługiwać prawo do decydowania lub współdecydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie murowanym dla pochowania dalszych zmarłych.

Po śmierci osoby uprawnionej grób winien posiadać tzw. opiekuna grobu, a więc wspomnianego już „dysponenta”. Regulaminy obowiązujące na poszczególnych cmentarzach wymagają, aby wszystkie osoby uprawnione do grobu wyznaczyły jego opiekuna. Opiekunem grobu powinna być jedna osoba. Staje się ona wówczas dysponentem grobu i obowiązana jest realizować następujące obowiązki:

- załatwiać wszystkie sprawy związane z grobem;
- utrzymywać grób w należytych stanie;
- dbać o czystość i porządek w obrębie grobu;
- respektować prawo osób najbliższych do oddawania czci osobom zmarłym i prawo do zachowania pamięci.

Po dokonaniu pochówku w danym grobowcu nie może być on ponownie wykorzystany przez najbliższe 20 lat. Wyjątek wprowadza art. 7 ust. 3 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych, który stanowi, iż okres przedłużania uprawnienia o 20 lat nie stosuje się do chowania zwłok w grobach murowanych przeznaczonych do pomieszczenia zwłok więcej niż jednej osoby, a także do chowania urn zawierających szczątki ludzkie powstałe w wyniku spopielenia zwłok.

Po wspomnianym okresie dysponent grobu może przedłużyć umowę z zarządcą cmentarza o kolejne 20 lat – uiszczając przy tym stosowną opłatę.

Mając na uwadze powyższe często dochodzi do sporów na tle prawa do rozporządzania grobem. Z pomocą przychodzi wówczas art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych, który stanowi, iż prawo pochowania zwłok ludzkich ma najbliższa pozostała rodzina osoby zmarłej, a mianowicie: małżonkowi, krewnym zstępnym, krewnym wstępnym, krewnym bocznym do 4 stopnia pokrewieństwa oraz powinowatym w linii prostej do 1 stopnia. Tak więc prawo do pochowania w konkretnie wskazanym grobowcu przysługuje w zastępstwie osoby będącej stroną umowy z zarządcą cmentarza najbliższym krewnym tej osoby wymienionym wyżej.

Artykuł 10 ust. 1 ustawy z 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych nie jest jednak źródłem powstania na rzecz kogokolwiek prawa do grobu, określając jedynie osoby, którym przysługuje prawo do pochowania w nim.

Jeżeli osoby bliskie nie mogą dojść do porozumienia, sprawa może zostać rozpatrzona przez sąd. W sytuacji gdy spór będzie dotyczył ustalenia sposobu korzystania z rzeczy wspólnej do orzekania właściwy będzie tryb postępowania nieprocesowego, analogicznie jak do spraw o uregulowanie między współwłaścicielami stosunków związanych z korzystaniem z rzeczy wspólnej.

Gdy chodzi o prawo materialne, to będą miały odpowiednie zastosowanie w drodze analogii przepisy Kodeksu cywilnego o współwłasności rzeczy w częściach ułamkowych, a w szczególności odnoszące się do zarządzania rzeczą wspólną w granicach czynności zwykłego zarządu (art. 200 - 204 K.c.) i przekraczających te granice (art. 199 K.c.).

Może się jednak okazać, że sąd uzna, iż w danej sytuacji nie znajdują zastosowania przepisy o współwłasności, ponieważ spór ma charakter wyłącznie w zakresie praw osobistych, a nie ma praw związanych z rzeczą wspólną. W takim przypadku pozostaje złożenie do sądu pozwu o ochronę dóbr osobistych, gdy np. członek rodziny nie wyrazi zgody na pochowanie określonej osoby we wspólnym grobie, gdyż działanie takie narusza prawo osobiste do miejsca na cmentarzu i spoczywania razem z bliskimi.

Sąd Najwyższy wskazał, iż kolizja uprawnień do pochówku osób wymienionych w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych i osób bliskich osoby zmarłej może być rozpatrywana jedynie w oparciu o przepisy w zakresie dóbr osobistych – takim dobrem jest właśnie uprawnienie do pochówku. Sąd, rozstrzygając spór w tym zakresie, powinien wziąć pod uwagę m.in. intensywność więzi osób uprawnionych, a także wolę osoby zmarłej. Zatem nie istnieje pierwszeństwo w pochówku określone w art. 10 powyższej ustawy, a badany jest przede wszystkim całokształt okoliczności (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2019 r., sygn. I CSK 779/18, LEX nr 2683373).

W przypadku sporu – zarówno o charakterze majątkowym, jak i osobistym, sprawę należy skierować do sądu. Należy jednak rozróżnić prawo, które jest przedmiotem sporu, albowiem tryb postępowania jest w tych przypadkach zupełnie inny.

Donacja jako akt przekazywania zwłok uczelni medycznej do celów naukowych

Dorota Ulikowska
Radca prawny

Pojęcie **DONACJA** ma kilka znaczeń. Zgodnie z definicją zawartą w Słowniku Języka Polskiego PWN rozumiana jest dwojako. Po pierwsze: jako pieniądze lub majątek przekazane komuś dobrowolnie; też akt prawny potwierdzający ten fakt. Po drugie: jako dobra ziemskie nadawane dawniej za zasługi; też akt ich nadania. Trzecie znaczenie występuje w krwiodawstwie: jak oddawanie krwi przez osoby zdrowe na rzecz osób potrzebujących krwi lub jej składników, a odbiorcami są szpitale, kliniki oraz instytuty dokonujące skomplikowanych operacji, przeszczepów i innych zabiegów, do przeprowadzenia których krew jest niezbędna. Niniejszy artykuł poświęcony jest czwartemu znaczeniu: jako Akt Donacji zwłok do celów dydaktycznych i naukowych.

Decyzje na wypadek śmierci

Ludzie przed śmiercią porządkują różne swoje sprawy i podejmują kroki, o których mogą zdecydować przed śmiercią. Jedni realizują swoje niespełnione marzenia i niezrealizowane w młodości plany. Drudzy zajmują się głównie kwestiami związanymi z podziałem majątku, który zgromadzili. Niektórzy dokładnie planują swoją uroczystość pogrzebową, pragną wiedzieć co stanie się z ich ciałem, jak i gdzie zostaną pochowani. Dla wielu osób oddanie swojego ciała w celach naukowych jest sposobem na zrobienie czegoś wartościowego dla świata. Oprócz pobudek ideologicznych, ludzie często chcą oszczędzić bliskim wysokich kosztów pochówku, gdyż w przypadku donacji zwłok, rodzina zostaje zwolniona z opłat.

PAMIĘTAJ!
W celu oddania ciała zmarłej osoby do dyspozycji instytucji naukowej, należy spisać tzw. Akt Donacji

Akt Donacji to oświadczenie woli

Donacja to inaczej darowizna, a Akt Donacji to oświadczenie woli o przekazaniu swojego ciała po swojej śmierci, które zmarły musi przygotować jeszcze przed śmiercią.

Jeżeli zmarła osoba nie pozostawiła takiej zgody, rodzina sama nie może zdecydować o przekazaniu zwłok uczelni medycznej. Kwestie te regulują przepisy ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych (dalej jako: UCCZ), a także rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie trybu i warunków przekazywania zwłok do celów naukowych (dalej jako: Rozp.), które wyraźnie wskazują, że przekazywanie zwłok do celów naukowych musi odbywać się w sposób zapewniający zachowanie godności należnej zmarłemu (§ 3. ust. 1 Rozp.).

Według ustawy zwłoki niepochowane przez rodzinę mogą być przekazane do celów dydaktycznych i naukowych uczelni medycznej lub innej uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i naukową w zakresie nauk medycznych lub federacji podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki prowadzącej działalność naukową w zakresie nauk medycznych. Decyzję w sprawie przekazania zwłok wydaje, na wniosek uczelni lub federacji, właściwy starosta (art. 10 ust. 2 UCCZ).

Akt Donacji, wypełniony i podpisany przez darczyńcę za życia, musi być potwierdzony notarialnie.

„Hic mortui docent vivos”

„Tu umarli uczą żywych” – ta łacińska maksyma umieszczana jest nad wejściami do prosektoriów niemal każdej uczelni medycznej na świecie. Pomimo rozwoju technologii oraz wprowadzania do dydaktyki coraz bardziej nowoczesnych narzędzi, ludzkie ciało pozostaje niezbędne w kształceniu adeptów zawodów medycznych. Zajęcia i egzaminy z anatomii należą do najtrudniejszych i najważniejszych na studiach medycznych. W ich trakcie istotne jest oswojenie się studenta z ludzkim ciałem – niezbędne w zawodach medycznych, nie tylko w zawodzie lekarza.

Podczas zajęć z anatomii ogromne znaczenie ma nauczanie studentów szacunku do zmarłego oraz wykształcenie szczególnej wrażliwości. Tego nie da się nauczyć tylko za pomocą programów komputerowych i fantomów, które są cennym uzupełnieniem, ale nie zastąpią zajęć w prosektorium.

Akt Donacji – zasady

Akt Donacji jest dobrowolny, nieodpłatny i nie może być źródłem żadnych korzyści majątkowych. Podpis donatora na Akcie Donacji musi być uwierzytelniony przez notariusza. To jedyny koszt, który musi ponieść osoba przekazująca pośmiertnie swoje ciało nauce.

Akt Donacji, gotowy do wypełnienia, jest możliwy do pobrania na stronach internetowych uczelni medycznych lub w sekretariatach uczelni. Przekazując uczelni Akt Donacji, darczyńca dobrowolnie i świadomie oddaje swoje ciało do dyspozycji uczelni po swojej śmierci, o której wybraną uczelnię mają powiadomić osoby upoważnione do tego w wyżej wspomnianym oświadczeniu. Zazwyczaj są to 2 osoby z najbliższego otoczenia darczyńcy. Jeżeli w Akcie Donacji nie zaznaczono woli udostępniania danych osobowych darczyńcy (imię, nazwisko, rok urodzenia i rok śmierci), pozostanie on anonimowy.

Ciało zmarłego po Akcie Donacji

Warunkiem przekazywania zwłok, do celów naukowych jest przedstawienie pisemnego oświadczenia osoby, która pragnie przekazać swoje zwłoki uczelni, czyli Aktu Donacji (art. 10 ust. 6 UCCZ oraz § 2. ust.2. Rozp.).

W czasie przekazywania, przewożenia i przechowywania zwłok uczelnia jest obowiązana przestrzegać przepisów określających sposób postępowania ze zwłokami. Przekazanie zwłok uczelni następuje na podstawie oryginału lub uwierzytelnionego odpisu:

1. decyzji właściwego starosty – o której mowa w art. 10 ust. 2 UCCZ lub
2. oświadczenia woli – Aktu Donacji – o którym mowa w § 2 ust. 2 Rozp.

Przekazanie zwłok uczelni następuje wraz z kartą zgonu zawierającą adnotację urzędu stanu cywilnego o zarejestrowaniu zgonu.

Uczelnia ponosi **koszty transportu** zwłok na podstawie faktury lub rachunku, wystawionych przez podmiot wykonujący transport.

Zazwyczaj darowane ciała służą przyszłym lekarzom i naukowcom do badań nad przyczynami oraz skutecznym leczeniem, zapobieganiem wielu chorób np. cukrzycy, chorobom serca, demencji

i otępieniu (czyli chorobie Alzheimera), i in. Uniwersytety medyczne lub inne uczelnie prowadzące działalność dydaktyczną i naukową w zakresie nauk medycznych wykorzystują ciała do praktyk i nauki studentów.

Niektórzy donatorzy życzą sobie, aby ich ciała wspierały określone badania, które są dla danej osoby ważne, np. badania nad określonym typem nowotworu. Musi być to uwzględnione w Akcie Donacji i ustalone wcześniej z uczelnią.

Odmowa przyjęcia zwłok

W szczególnych przypadkach Uniwersytet zastrzega sobie prawo odstąpienia od przejęcia ciała, w szczególności w przypadku:

- 1.zgonu za granicą
- 2.zaawansowanego rozkładu ciała
- 3.zmarłego z rozpoznaniem HIV lub WZW typu C
- 4.zwłok poddanych badaniu sekcyjnemu zmarłego w wyniku uogólnionej choroby nowotworowej (powikłania w wyniku chemio i radioterapii)

Akt Donacji a miejsce pochówku

Po otrzymaniu aktu zgonu i dostarczeniu go do wybranej przez darczyńcę uczelni, rodzina donatora zostaje zwolniona z obowiązku pochówku. Wówczas uczelnia medyczna zajmuje się transportem i odpowiednim przechowywaniem zwłok. A po okresie, zazwyczaj maksymalnie 5-let, sekcjonowania zwłok dla celów edukacyjnych i naukowych, uczelnia dokonuje pochówku w obrządku świeckim na wybranym w Akcie Donacji cmentarzu komunalnym. Rodzina nie ponosi kosztów.

Dla członków rodziny zmarłego, gdy jego ciało przed kilka lat jest na uczelni, trudnym do przyjęcia może być perspektywa braku miejsca pochówku.

W takich sytuacjach bardzo pomocna może być możliwość zorganizowania symbolicznego pogrzebu zmarłej osoby, bez konieczności fizycznej obecności ciała na pochówku. Musi to być jednak jego własna decyzja, zaznaczona wyraźnie w Akcie Donacji.

Program Świadomej Donacji w Uniwersytecie Medycznym w Lublinie

Celem Programu jest pozyskiwanie świadomych ofiarodawców swojego ciała po śmierci do realizowanych badań naukowych oraz celów dydaktycznych wynikających z programów studiów i kształcenia podyplomowego prowadzonych w Uniwersytecie Medycznym w Lublinie.

Środkiem prowadzącym do jego realizacji jest informowanie o warunkach wyrażenia woli o Akcie Donacji, właściwym traktowaniu ciała w trakcie jego sekcjonowania przez studentów i lekarzy oraz pochówku zgodnym z wyznaniem i życzeniem Donatora.

1. Donatorami są osoby, które za życia dobrowolnie przystąpiły do niniejszego programu podpisując Akt Donacji za notarialnym poświadczeniem podpisu. Po ich śmierci, wskazane w Akcie Donacji osoby powinny zawiadomić Uniwersytet Medyczny i Zakład Anatomii Prawidłowej, Klinicznej i Obrazowej, która od tego momentu własnym staraniem i na własny koszt zabezpiecza i przewozi ciało. W szczególnych przypadkach Uniwersytet Medyczny zastrzega sobie prawo odstąpienia od przejęcia ciała, w szczególności w razie zaawansowanego procesu rozkładu ciała, lub zgonu za granicą.
2. Przewidywany okres sekcjonowania ciała wynosi 3 lata. W sekcjach uczestniczą lekarze i studenci odbywający kształcenie lub doskonalenie kwalifikacji zawodowych, zajęcia te są wyłączone z dostępu innych osób.
3. Obowiązek sprawienia pochówku spoczywa na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie. Uniwersytet zapewnia na swój koszt pochówek zgodny z wyznaniem Donatora, a w miarę możliwości uwzględnia także inne życzenia Donatora w tym zakresie wyrażone w Akcie Donacji. O pogrzebie zawiadamiana jest rodzina Donatora, o ile nie postanowił on inaczej. W uroczystościach pogrzebowych uczestniczy społeczność akademicka. Pochówek może nastąpić w grobie rodzinnym Donatora, o ile taka jest jego wola i Uniwersytet uzyska zgodę dysponenta grobu.
4. Donatorzy pozostają anonimowi dla osób trzecich o ile nie wyrazili woli ujawnienia swoich danych osobowych w Akcie Donacji. Imiona i nazwiska Donatorów pragnących ujawnić swoje dane osobowe zostaną umieszczone na Tablicy pamiątkowej Zakładu Anatomii Prawidłowej, Klinicznej i Obrazowej
5. Akt Donacji jest aktem dobrowolnym i nieodpłatnym - nie może być źródłem żadnych korzyści majątkowych ani ich obietnicą dla Donatora ani osób wykonujących jego wolę po śmierci.

Podstawa prawna:

- Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych. (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 887)
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie trybu i warunków przekazywania zwłok do celów naukowych (Dz.U. 2009 nr 129 poz. 1067)

Umowa renty i o dożywocie jako alternatywa dla darowizny nieruchomości

Justyna Łataś-Dęga
Radca prawny

Umowy renty i o dożywocie nie są ani często spotykane i ani powszechnie stosowane w obrocie cywilnoprawnym. Zarówno jednak umowa o rentę, jak i umowa o dożywocie może być alternatywną dla darowizny formą przekazania majątku, często np. dużo lepiej zabezpieczającą interesy osoby zrzekających się własności nieruchomości.

Zaznaczyć przy tym należy, iż mówiąc o umowie renty nie mamy tu na myśli świadczeń z ubezpieczeń społecznych, do której otrzymywania uprawnione są osoby spełniające szczegółowe przesłanki wynikające z ustaw rentowych, lecz umowę cywilnoprawną zawartą pomiędzy dwiema dowolnymi stronami.

Regulacje dotyczące tych dwóch umów nazwanych znajdujemy w księdze trzeciej Kodeksu Cywilnego – Zobowiązania, zasadniczo w tytule XXXIV. Renta i dożywocie, art. 903-916 KC.

Renta

Zgodnie z art. 903 KC przez umowę renty jedna ze stron zobowiązuje się względem drugiej do określonych świadczeń w pieniądzu lub w rzeczach oznaczonych tylko co do gatunku. Świadczenia te mają charakter okresowy, cykliczny i mogą być ustalone na konkretny okres czasu (np. pięciu lat) lub na czas nieokreślony.

Jeżeli jednak obowiązek płacenia renty wynika z ustawy, to każda ze stron może w razie zmiany stosunków żądać zmiany wysokości lub czasu trwania renty. Dotyczy to również przypadku, gdy wysokość renty i czas jej trwania były ustalone w orzeczeniu sądowym lub w umowie.

Umowa renty wymaga formy pisemnej.

Należy jednak pamiętać, że w niektórych sytuacjach umowa ta musi zostać sporządzona w formie aktu notarialnego, np.: w przypadku przeniesienia własności nieruchomości, użytkowania wieczystego gruntu, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, zbycia spadku, zbycia przedsiębiorstwa, jeżeli w jego skład wchodzi nieruchomość, czy w sytuacji zawarcia umowy przenoszącej spadek.

Co do zasady, jeżeli nie określono tego odmiennie w umowie, rentę pieniężną należy płacić miesięcznie z góry, natomiast rentę polegającą na świadczeniach w rzeczach oznaczonych tylko co do gatunku należy uiszczać w terminach wynikających z właściwości świadczenia i celu renty. W przypadku śmierci uprawnionego, jeżeli dożył on dnia płatności renty z góry, należy mu się całe świadczenie przypadające za dany okres. Renta płatna z dołu powinna być zapłacona za czas do dnia, w którym obowiązek ustał.

Dożywocie

Zgodnie z art. 908 KC w ramach umowy dożywocia, w zamian za przeniesienie własności nieruchomości, nabywca może zobowiązać się do zapewnienia zbywcy dożywotniego utrzymania. Jeżeli nie mamy odmiennych ustaleń powinien on przyjmując zbywcę jako domownika, dostarczać mu wyżywienia, ubrania, mieszkania, światła i opału, zapewnić mu odpowiednią pomoc i pielęgnację w chorobie oraz sprawić mu własnym kosztem pogrzeb odpowiadający zwyczajom miejscowym.

W ramach umowy dożywocia nabywca nieruchomości może również zobowiązać się obciążyć tą nieruchomością na rzecz zbywcy użytkowaniem, którego wykonywanie jest ograniczone do części nieruchomości, służebnością mieszkania lub inną służebnością osobistą albo spełniać powtarzające się świadczenia w pieniądzu lub w rzeczach oznaczonych co do gatunku. Uprawnienia takie można zastrzec także na rzecz osoby bliskiej zbywcy nieruchomości. Jak wskazał SN w wyroku z 30 marca 1998 r. (sygn. akt III CKN 219/98), umowa dożywocia nie musi obejmować całej nieruchomości. Przedmiotem umowy może być bowiem także udział we współwłasności.

Z uwagi na przedmiot umowy (nieruchomość) dożywocie wymaga zachowania formy aktu notarialnego. Z uwagi na fakt, iż przeniesienie własności nieruchomości na podstawie umowy o dożywocie następuje z jednoczesnym obciążeniem nieruchomości prawem dożywocia odpowiednie zastosowanie znajdują tu przepisy o prawach rzeczowych ograniczonych. W przypadku zbycia nieruchomości obciążonej takim prawem, nabywca ponosi także osobistą odpowiedzialność za świadczenia tym prawem objęte, z wyjątkiem świadczeń, które stały się wymagalne w czasie, kiedy nieruchomość nie była jego własnością. Osobista odpowiedzialność współwłaścicieli ma charakter solidarny.

Podkreślenia wymaga fakt, iż prawo dożywocia ma charakter niezbywalny. Ustanowione natomiast na rzecz kilku osób, w razie śmierci jednej z tych osób, ulega odpowiedniemu zmniejszeniu.

Osobisty charakter świadczeń, o których mowa powyżej, powoduje, iż w szczególnych sytuacjach przewidziano możliwość zamiany wszystkich lub niektórych uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę odpowiadającą ich wartości. Sąd może na żądanie jednej ze stron dokonać takiej modyfikacji, jeżeli z jakichkolwiek powodów wytworzą się między dożywotnikiem a zobowiązanym takie stosunki, że nie można wymagać od stron, żeby pozostawały nadal w bezpośredniej ze sobą styczności. Dożywotnik może żądać zamiany prawa dożywocia na dożywotnią rentę odpowiadającą wartości tego prawa także w sytuacji jeżeli zobowiązany z tytułu umowy o dożywocie zbył otrzymaną nieruchomość.

W wypadkach wyjątkowych sąd może nawet rozwiązać umowę o dożywocie – pod warunkiem jednak, iż dożywotnik był tu zbywcą nieruchomości.

Zwrócić należy jeszcze uwagę na możliwość żądania uznania umowy o dożywocie za bezskuteczną. Uprawnienie takie przysługuje osobie, względem której ciąży na dożywotniku ustawowy obowiązek alimentacyjny, jeżeli skutek tej umowy dożywotnik stał się niewypłacalny. Przy czym, przy rozstrzyganiu tej kwestii nie ma znaczenia, czy dożywotnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, oraz bez względu na czas zawarcia umowy. Nie można jednak żądać uznania umowy o dożywocie za bezskuteczną po upływie lat pięciu od daty tej umowy.

Podsumowując powyższe, krótkie wskazanie najważniejszych cech umowy renty i dożywocia podkreślić należy, iż konstrukcja tych umów umożliwia wykorzystanie ich jako zabezpieczenia swojego utrzymania w przyszłości, dla osób będących właścicielami mieszkania, gruntu, czy domu. W przypadku umowy renty i dożywocia nieruchomość może bowiem stanowić „swoistą” zapłatę za dożywotnie świadczenia, czy opiekę ze strony innej osoby.

Wybór jednej z tych umów może mieć również znaczenie dla ewentualnego roszczenia o zachowek. Jako umowy odpłatne nie podlegają one bowiem zaliczeniu do substratu zachowku (tj. wartości spadku powiększonej o darowizny doliczane do spadku) i tym samym nie wpływają wysokość ewentualnego zachowku.

SKORZYSTAJ Z BEZPŁATNYCH PORAD PRAWNYCH

WWW.POMOCPRAWNA.OIC.LUBLIN.PL

WWW.OIC.LUBLIN.PL

WWW.POWIAT.LUBLIN.PL

